

"מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ור"א בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק"...

מין החיד"א כותב שר"ת התנאים אליעזר, יהושע, אלעזר, עקיבא, טרפון, הוא בגימטריא 'הויה אדני', והם ישבו ב'בני ברק' שזה בגימט' 'שטן', בכדי להכניע את הסיטרא אחרא. התוס' (כתובות קה. ד"ה "דחשיב"), כתבו שר' עקיבא היה חשוב מר"א בן עזריה, ולמרות זאת הקדימה המשנה הנ"ל המובאת בהגדה את ראב"ע בסדר הכתיבה, וזאת משום יחושו שהיה עשירי לעזרא הסופר וגם נשיא, ואילו ר' עקיבא היה בן גרים.

אך עדיין קשה - שהרי יש שיטה (כתובות פד:) שר' טרפון היה רבו של ר"ע, ומדוע אותו גם לא הקדימו לר"ע?

ומתוך הנצי"ב מואלז'ין - שאינא (סנהדרין לב): "אחר ר"ע לבני ברק", והיינו שזה היה מקומו של ר"ע, והוא היה המרא דאתרא שם, ולכך הקדימהו במקום זה לר' טרפון רבו.

והגר"ע הילדסהיימר - תירץ זאת בהקדמת שאלה, שלכאורה מדוע התנא הולך כרוכל ומונה את כל שמות המסובין שם? אלא אפשר לומר - שהתנא בא לחדש, שהייתה הו"א שכהנים ולוים וכ"ש בני גרים, לא יהיו בכלל חובת סיפור יציאת מצרים, שהרי לא זכו בנחלה בארץ כמו השאר, ולכן פירט התנא את שמות התנאים כולם, שהרי ראב"ע היה כהן, ור' יהושע היה לוי, ור"ע בן גרים - מבני סיסרא, ור"ט ג"כ כהן, ומכל מקום סיפרו ביציאת מצרים.

ולפי"ז מיושב גם סדר הדברים, שבתחילה הזכיר התנא כהן ולוי (ראב"ע ור"ט), ולאח"מ בן גרים וכהן (ר"ע ור"ט), ואת הכהן הנוסף הזכיר בסוף (כיון שכבר חודש הדבר שחייב בסיפור יצי"מ בכהן הראשון, והזכיר קודם את הלוי והגר ולאח"מ אותו).

אך יש קושיא נוספת - מה ענינו של התנא להזכיר את העיר שבה היו? והשיח יצחק והחת"ס ביארו - שהתנא בא ללמד שענין סיפור יציאת מצרים הוא אף בגלות, שהרי התנאים הנ"ל לא היו בירושלים ולא בביתר (אז סברו שבא המשיח), אלא בבני ברק, בגלות, אחר החורבן האיום, שמושב הסנהדרין היה כבר בבני ברק אצל ר"ע (כמובא בסנהדרין שם), ומ"מ לא הפחיתו בשמחתם ובסיפור יצי"מ.

והקהילות יעקב תירץ - בהקדימו קושיא, שלכאורה ודאי שכל ענין הריבוי בסיפור יצי"מ, הוא דווקא בזמנו ולא לאחר הזמן, שאז אין מצווה כלל להרבות בזה והרי זה כאוכל מצות בחג סוכות.

וג"כ מילא ר"ע שהאריך בסיפור כל הלילה, זה לשיטתו שהפסח נאכל כל הלילה, וה"ה מצה (פסחים קז:), וממילא יש ענין בסיפור יצי"מ כל הלילה שהרי "לא אמרתי (לספר) אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך", וכן שאר התנאים שייך לומר שסברו כמוהו, אבל ראב"ע הרי סובר (ברכות ט.) שאכילת פסח היא עד חצות, וה"ה למצה, וא"כ ענין הסיפור הוא עד חצות בלבד, ומדוע האריך כל הלילה?

אלא, שלכך כתוב שם העיר, לומר שזהו מקומו של ר"ע וכנ"ל, וממילא היה על ראב"ע לנהוג כר"ע המרא דאתרא, שהבא למקום נותנים עליו חומרי אותו מקום. ואף שגם לר"ע זה רק מצוה להרבות ולא חובה, מ"מ אילו פרש ראב"ע הייתה זו הוכחה שלא נוהג הוא כר"ע, ולכך האריך.

סיפור:

חיים עני התהלך אובד עצות, ימי הפסח קרבים ובאים וצרכי החג אין. לפתע נוכר בסיפור העובר בין בני תוניס מדור לדור: פעם, היה יהודי עני שלא היה בידו לקיים את הסדר. ניגש אליו זקן הדור - פנים, והציג עצמו בשם 'רבי ניסים המצרי'. הוא הוציא מכיסו סכום כסף נכבד, תחבו ליד העני, "קח לך להוצאת החג" אמר, "ובהגיע ליל הסדר אתכבד ואובא לבייתך". שמח העני, קנה מכל טוב, וכשפנה לערוך את הסדר, חיכה, אך 'רבי ניסים המצרי' לא בא, הבין כי הוא אליהו הנביא שנשלח משמים להושיעו ממצוקתו. מאז היה הדבר למנהג בתוניסיה, כל אדם שמצבו דחוק לפני הפסח, היה עומד בתפילה ומבקש שהקב"ה ישלח לו את 'רבי ניסים המצרי', ויזכה לישועה... החלטים החיים העני לנהוג כן. יצא לשוק ובפיו תפילה כי יזכה להיושע על-ידי 'רבי ניסים המצרי'. לפתע צדה עינו קופסה קמנה בצד הדרך. הרימה, ולא האמין למראה עיניו: הקופסה מלאה זהובים! הוא הודה לה' על ישועתו הפלאית. "אין זאת אלא ש'רבי ניסים המצרי' יזמן זאת ישלח לו", חשב לעצמו. בדרך לביתו הצטננה התלבושתו. אולי אין זו מציאה מן השמים אלא אגדה חייב להכריז על מציאת אבידה. חזר החיים לשוק והכריז: "מצאתי קופסה מלאה ממבעות. מי שאיבד אותה, יבוא וייתן את סימניה". ניגש אליו ערבי "אני איבדתי קופסה מלאה זהובים", האמין לו היהודי ומסר לו אותה. אך אמר "מגיע לי שכר בעד מציאת האבדה. הערבי ראה ביהודי 'קרוב' התל בו והערים עליו.

ביאור:

"ר' יהודה היה נותן בהם סימן דצ"ך עד"ש באח"ב".

מה רצה ר"י בנתינת סימן כל כך פשוט, מה הרעיון בכך? **התינו"ט** (אבות ה' ד) כותב: כשדרשתי בשבת הגדול בעיר קראקא פירשתי משפט זה כך: 'דצ"ך' - שמחתך, 'עדש' - כשאדוש (את הגויים), וזה ע"ש הפסוק "באף תדוש גויים" (חבקוק ג' יא), כי 'עדש' מלשון 'אדש' ועל 'וא' מתחלפות), 'באחב' - באבחת חרב (שב' וח' התחלפו בסידור, וכמו שמלה ושלמה, ומה שאות ת' חסרה זה כפירש"י (יחזקאל כ"א ל), שת' של מילת "אבחת" היא סמיכה ולא יסוד).

ובהגהות מימוניות (נוסח ההגדה אות ב') הביא מספר פירושים: **יש שפירשו** - ש'דצ"ך עדש באחב' זה גימטריא של "כל המחלה אשר שמתי במצרים" (501).

יש שפירשו - שדם וצפרדע היו בהתראה קודם המכה, וכינים בלא התראה, וכן ערוב ודבר בהתראה, ושחין בלא התראה, וכן ברד וארבה בהתראה, וחשך בלא התראה, ולכך ר"י חילקם כך, (ובכורות שלא היה לו צירוף, צירפו לשם).

וראב"ן פירש - דצ"ך - נעשה ע"י אהרון במטה, עדש - ע"י משה בלא מטה, באחב - ע"י משה במטה ולכך חילקם ר"י.

וריב"א פירש - שר"י בא ללמד בכך שהמכות - כינים, שחין וחשך שהם האותיות השלישיות שבכל מילה היו משמשות יחד, וכשהיה כינים היו עימה שחין וחשך, אלא שכינים היתה העיקר, וכן בשחין וכן בחשך, ומוכיח כן שהם קשורים יחד שאם תכתבם באופן שהאחד על השני, האותיות הראשונות יצאו 'חשך', ושלאחריהם 'שחין' ושלאחריהם 'כינים'. ור"ח פירש - שר"י לימד שכסדר הזה של המכות 'דצ"ך עדש' וכו' היו מביאי הביכורים קוראים ולא כסדר הכתוב בתהילים (ע"ח מ"ד, ק"ה כ"ח) שסדר המכות שונה - ערוב לפני צפרדע, וארבה לפני ברד וכדו'.

פרפרת:

"ואפי' כולנו חכמים וכו' כולנו יודעים את התורה וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים".

במרדכי (ברכות פ"א ס"ק טז) כתוב ש'סיפור' הוא בקול רם, ופסק המהרש"ל (סי' פ"ח) ש"הא לחמא עניא" צריך לומר בקול רם, והרמב"ם (דעות פ"ה ה"ז) כתב - "ת"ח לא יהא צועק וצווח בשעת דיבורו וכו', ולא יגביה קולו ביותר אלא דיבורו בנחת עם כל הבריות". וזו כוונת בעל ההגדה בדברים הנ"ל, שאפי' כולנו חכמים ויודעי התורה, וצריכים תמיד לדבר בנחת, מ"מ בליל הסדר מצווה עלינו ל'ספר' - בקול רם סיפור יציאת מצרים. (מין הגר"ח פלאגי')

חודש ניסן:

"החודש הזה לכם ראש חדשים" (שמות י"ב י"ב)

"לכם" אותיות 'מלך', שניסן מלך וראש לחודשים, ולכך גם איתא (ר"ה ב.) שניסן ר"ה למלכים, וכן ע"פ סדר הדגלים חודש ניסן שייך ליהודה, (שהיו 12 דגלים ו-12 חודשים ויהודה ראש לדגלים וניסן ראש לחודשים), ויהודה הוא מלכות.

מבט חשדני עלה בעיני כשאמר "המתן עד שאספור את המטבעות". כנגמר לספור החל קורא: "גנב ו חסרים לי כאן י זהובים ו בוא איתי עכשיו אל המושל"... 'הבני חמודה באשה' - שלים תוניסיה, שהיה איש חכם נוח, הכיר בכישרונותיהם ובמעלותיהם של היהודים ונסה להם חסד. כמה מרובי היהודים נמנו עם מקורביו. בעוד הם מציגים את מענותיהם לפניו, בחן המושל את פניהם היטב וראה כי היהודי הוא תם וישר, שאינו מסוגל להוציא שקר מפיו. והבין כי לו היה גנב, היה לוקח את הקופסה כולה לעצמו ולא היה מכריז על המציאה. פנה המושל ליהודי "עליך להחזיר תוך שבוע י' זהובים, ולא, תיכלא". החל החיים לבכות ולהתחנן על נפשו "גם אם אמכור את כל חפצי ביתי לא אקבל י' זהובים. השלים נראה כחוכך בדעתו, ואמר בנימת רחמים: "אלווה לך אותם, אך עליך להחזירם לאוצר המלוכה בתוך חודש". מיד הביאו למושל י' זהובים, והוא ציוה להכניסם לקופסה, אך כשהערבי ניסה 'לדחוס' את המטבעות לקופסה ולסגורה, היא לא נסגרה... 'דמאי, גנב ו קופסה זו אינה שלך', הרעים המושל הנודהם. התברר לכול כי הקופסה אינה יכולה להכיל יותר ממה שהיה בה. שמח המושל על הצלחתו להוציא את הצדק לאור, פנה אל משרתיו וציום להכניס מיד את הערבי לכלא. "אתה המוצא הישר", פנה לחיים היהודי, "הנה לך מציאה נכרה, שלא באו בעליה, ועל כן שלך היא. לך וחוגג את חגך בשמחה וללא דאגה". יצא היהודי העני מאת המושל וליבו מלא שבח והודיה לה'. הלך וקנה את כל צורכי הפסח, ובכסף ענותו פתח עסק שפרסו בכבוד, ומעתה לא ידע עוד עוני ומחסור.